

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1955-59(*)

Τοῦ Μητροπολίτη Πάφου κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Στήν Παλαιά Διαθήκη, καί συγκεκριμένα στό βιβλίο τῆς Ἐξόδου, ὁ Θεός δίνει ἐντολή στόν Ἰσραηλιτικό λαό νά μή λησμονεῖ πῶς ἐσώθη ἀπό τή δουλεία τῆς Αἰγύπτου: «Μνημονεύετε τήν ἡμέραν ταύτην ἐν ἧ ἐξήλθατε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. Ἐν γάρ χειρί κραταιᾷ ἐξήγαγεν ὑμᾶς Κύριος ἐντεῦθεν» (Ἐξ. 13, 3). Ἦταν ἀνάγκη νά θυμοῦνται μέ ποιοῦ τρόπο ἀπέκτησαν τήν ἐλευθερία τους, προκειμένου καί τήν ἴδια τήν ἐλευθερία νά ἐκτιμήσουν, ἀλλά καί τόν Θεόν καί ὅσους ἄλλους συνέβαλαν σ' αὐτό τό κατόρθωμα νά εὐγνωμονοῦν. Ἡ μνήμη εἶναι ἀπαραίτητο συστατικό τῆς ἐπιβίωσης ἐνός λαοῦ.

Κάτω ἀπ' αὐτόν τόν φακό εἶδα κι ἐγώ τήν πρόταση τῆς Ἀκαδημίας Ἱστορικῶν Σπουδῶν τοῦ Ἰδρύματος Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα ΕΟΚΑ 1955-1959, γιά νά μιλήσω γιά τόν ἀπελευθερωτικό μας ἀγῶνα, μέ ἀναφορά στό ρόλο τῆς Ἐκκλησίας σ' αὐτόν. Καί ἔκρινα πῶς ἰδιαίτερα σήμερα, πού ἡ μακροχρόνια πλύση ἐγκεφάλου κατεδάφισε τά πρότυπα ἀρετῆς, πού ἀνέδειξαν οἱ ἀνά τούς αἰῶνες ἀγῶνες τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, κυρίως δέ ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ, τώρα πού οἱ ἥρωες θεωροῦνται ἀπό πολλούς «κορόϊδα» καί οἱ ἀγῶνες «μωρία», ἡ ἱστορική μνήμη ἀποτελεῖ οὐσιωδέ-

---

*) Ὁμιλία πού ἔγινε στό οἶκημα τοῦ Ἰδρύματος Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα ΕΟΚΑ 1955-59, τήν Τρίτη 17 Ἰανουαρίου 2012.

στατο στοιχείο της επιβίωσής μας ως Έλλήνων στόν χώρο τουτο. Αὐτή χαράσσει τά ἐθνικά πλαίσια, στά ὁποῖα ὀφείλει νά κινηθεῖ σήμερα ὁ Κυπριακός Ἑλληνισμός. Αὐτή θεριεύει τήν ἐθνική συνείδηση, ὀδηγώντας στήν ἐπίγνωση τοῦ χρέους πρός τήν πατρίδα. Ἄν οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου δέν εἶχαμε ἱστορική συνείδηση καί ἐπίγνωση τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς μας, πράγματα πού τροφοδοτοῦνται ἀπό τήν ἱστορική μνήμη, θά εἶχαμε ἀπό πολλοῦ σβήσει ὀριστικά καί γιά πάντα, κάτω ἀπό τά ἀνελέητα πλήγματα τῆς θηριωδίας τῶν ἀλλεπάλληλων κατακτητῶν. Κι ἀπό τήν ἄλλη, ὅπως κι οἱ Ἑβραῖοι, θά πρέπει νά μνημονεύουμε μέ εὐγνωμοσύνη ὅσους συντέλεσαν στήν ἀπελευθέρωσή μας ἀπό τόν Ἀγγλικό ζυγό. Δέν πρέπει ἐξάλλου νά ξεχνοῦμε ὅτι τά μεγάλα γεγονότα εἰς τήν ἱστορία, καί τέτοιο γεγονός ἦταν ὁ ἀπελευθερωτικός μας ἀγώνας, οὐδέποτε παύουν νά ἐπηρεάζουν τούς μεταγενέστερους. Εἶναι οἱ ὀδηγοί τῶν λαῶν πρός ἕνα καλύτερο αὔριο καί πρός ἕνα εὐτυχέστερο μέλλον. Γι' αὐτό κι ἔχουμε χρέος νά τά μνημονεύουμε.

Ὅμολογῶ πώς αἰσθάνομαι ἄβολα, ἐγώ πού, λόγῳ ἡλικίας, δέν πῆρα μέρος στό μεγάλο ἐκεῖνο ἀγῶνα, νά μιλήσω γι' αὐτόν μπροστά σέ τιμημένους ἀγωνιστές, πού μετουσίωσαν τά λόγια σέ πράξεις, πού ἔπαιξαν τότε τή ζωή τους «κορώνα - γράμματα», πού στερήθηκαν τά πάντα περιπλανώμενοι «ἐν σπηλαίοις καί ὄρεσι καί ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς», κατά τήν ἐκκλησιαστική μας ὀρολογία. Θά προσπαθήσω, ὅμως, «συνεχόμενος φόβῳ», νά ἀνταποκριθῶ στήν ὑποχρέωση πού ἀνέλαβα, ἐπικαλούμενος τήν ἐπιείκειά σας.

Τό '55 δέν ἦταν, ἀσφαλῶς, ἡ πρώτη φορά κατά τήν ὁποία ὁ Κυπριακός Ἑλληνισμός ἐξηγέρθη γιά τήν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας του. Σχεδόν ἀπό τήν ἐπαύριον τῆς κάθε ὑποδούλωσης ἀρχίζουν τά ἀπελευθερωτικά κινήματα. Γράφει ὁ Νικόλαος Σαρίπολος, πώς «ἡ ἐλευθερία, δύναμις οὔσα τῆς ψυχῆς, ἀπονεκροῦται, ἐάν μή διηνεκῶς περί ταύτην ἀσχολούμεθα». Καί οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου δέν ἔπαψαν οὔτε στιγμή νά ἀσχολοῦνται μ' αὐτή. Τό κίνημα

τοῦ Ὀνήσιλου, τό κίνημα τοῦ Εὐαγόρα τοῦ Α΄, τοῦ βασιλιᾶ τῆς Σαλαμίνας, εἶχαν προηγηθεῖ αἰῶνες πολλούς πρίν. Μά καί ὅλα τά ἄλλα, μέχρι τό τελευταῖο κίνημα, τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1931, δηλώνουν, ὅτι ἡ ἐθνική συνείδηση τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου οὐδέποτε ἐσίγησε, ἀκόμα καί κάτω ἀπό τίς πιό καταθλιπτικές συνθῆκες τῆς δουλείας. Ὅλες οἱ ἐπαναστάσεις, ἀκόμα καί οἱ ἀποτυχημένες, συντήρησαν ἀναμμένη τή φλόγα. Κι ἦταν αὐτό καί σπουδαῖο καί ἀπαραίτητο.

Ἡ εἰρήνη εἶναι μέγα ἀγαθόν, ἀλλά μόνον ὡς ἀποτέλεσμα ἐλευθερίας εἶναι ἐπιθυμητή καί πρόξενος ἀξίου βίου στούς Ἕλληνες. Πάνω ἀπό τήν εἰρήνη οἱ Ἕλληνες ἔθεταν τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἐλευθερία. Γι' αὐτό καί συνεχῶς ἀγωνίζονταν γιά τήν ἀνάκτησή της, ὅσες φορές τήν ἔχαναν.

Ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ, ὅμως, τό θαῦμα τοῦ ἔπους τοῦ '55, δέν ἦταν μιά ἀπό τίς πολλές ἐξεγέρσεις τῶν Κυπρίων. Ὑπῆρξε μιά μοναδική καί ἐξόχως δυναμική ἐξόρμηση τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπό τήν ταπείνωση δουλείας αἰώνων στά ὑψηλά ἐπίπεδα τῶν ἐθνικῶν του πόθων. Ὑπῆρξε ἓνας θρίαμβος τῆς ἐλληνικῆς ἀρετῆς. Ἦταν ἡ συνισταμένη ὅλων τῶν ἀγώνων τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπό τό 1191, πού βίαια ἀπεσπάσθη ἀπό τήν Ἑλληνική Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, ὁ Κυπριακός λαός, πού εἶχε διακριθεῖ στήν Ἱστορία καί στόν πολιτισμό, δέν ἔπαυσε νά ἀγωνίζεται μέ κάθε τρόπο καί νά ἐπιδιώκει τήν ἐνσωμάτωσή του στόν Ἑλληνικό κορμό. Τόν χαρακτήρα τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου δέν ἴσχυσαν νά ἀλλάξουν οὔτε οἱ αἰῶνες, οὔτε καί οἱ ξένοι κατακτητές. Ἡ ἱερότητα τοῦ ἀγῶνα τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ καί τό δίκαιο τοῦ πόθου του γιά ἔνωση μέ τήν Ἑλλάδα ἀναγνωρίστηκε κι ἀπό τοὺς ἴδιους τοὺς ἄγγλους κατακτητές, ὅταν ἡ Κύπρος προσεφέρθη στήν Ἑλλάδα, τό 1915, ἔναντι τοῦ τιμήματος τῆς ἐξόδου τῆς χώρας ἀπό τήν οὐδετερότητα, κατὰ τόν Α΄ Παγκόσμιον πόλεμον. Ἄν οἱ Ἄγγλοι δέν ἀναγνώριζαν τήν ἐθνική ταυτότητά μας καί τό δί-

καίο τῶν αἰτημάτων μας, δέν θά ἔκαναν ἐκείνη τήν προσφορά. Ἡ παρασπονδία τους ἔδειξε, ἀπλῶς, πώς οἱ κατακτητές εἶναι πάντα οἱ ἴδιοι. Ἀλλάζουν φυλή καί γλῶσσα, κάποτε καί θρησκεία, μά οἱ μεθοδεύσεις παραμένουν οἱ ἴδιες. Ὅτι οἱ ἴδιοι, ὅμως, κι ἀπαράλλακτοι καί αἰώνιοι καί ἀκατάλυτοι σάν βράχος ἔμειναν ἀνά τούς αἰῶνες, οἱ ἀγωνιστές τῆς ἐλευθερίας, φύτρα τῆς ἴδιας φυλῆς. Γι' αὐτό καί μιμούμενος τούς προγόνους του, ὅταν ὅλες οἱ ἄλλες μέθοδοι ἀπέτυχαν, ὁ Ἑλληνικός Κυπριακός λαός ἀπεφάσισε, τό κλειστό γιά τόν κυρίαρχο ζήτημα, νά τό ἀνοίξει διά τῶν ὅπλων, ἔχοντας καθοδηγητή τήν Ἐκκλησία του καί ἐπί κεφαλῆς τοῦ ἀγῶνά του τόν Ἐθνάρχη Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ' καί τόν τότε συνταγματάρχη Γεώργιο Γρίβα Διγενῆ. Ἦταν ἡ ἀπάντηση σέ κάθε εἶδους τεθλασμένες διαδρομές, μέ τίς ὁποῖες ἐπιχειροῦσε νά παραπλανήσει ὁ κατακτητής καί νά διαιωνίσει τήν κυριαρχία του.

Αἰώνιο πρόβλημα τῆς φυλῆς ἦταν ἡ ἀνέκαθεν ἀριθμητική μειονεξία της μέσα σ' ἓνα κατακλυσμό βαρβάρων: Περσῶν στήν ἀρχαιότητα, Τούρκων ἀργότερα, μιᾶς ὁλόκληρης Ἀγγλικῆς αὐτοκρατορίας στό τέλος. Κι ἡ σύγκριση μεγεθῶν ἦταν, ἐκ τῶν πραγμάτων, ἀναπόφευκτη. Ὑπῆρξαν ἀσφαλῶς καί τότε φωνές, ὅτι εἴμαστε λίγοι καί ἀδύναμοι κι ὅτι δέν θά ἔπρεπε νά τά βάλουμε μέ μιάν αὐτοκρατορία. Μά ἦταν κι ἡ ἀπάντηση διαχρονική: Ἡ Ἱστορία λέει, ὅτι δέν νικοῦν πάντοτε οἱ πολλοί. Κι ἡ ἱστορική ἐμπειρία τό ἀπέδειξε πολλές φορές. Μ' αὐτό τό συλλογισμό οὔτε τό '21 θά ἔπρεπε νά γίνει, οὔτε τό '40, οὔτε ἄλλες ἐξεγέρσεις γιά τήν ἐλευθερία τῶν λαῶν. Πάντοτε, σχεδόν, ἐκεῖνοι πού ἀγωνίζονταν γιά τήν ἐλευθερία ἦταν οἱ λίγοι. Κάτω ἀπό τήν ἄνιση σχέση τῶν ἀριθμῶν, ὅμως, βρίσκεται ἡ ἰσορροπημένη σχέση τῶν ἀξιῶν πού σάν γενεσιουργές αἰτίες διαμορφώνουν γεγονότα καί ἀποτελέσματα σύμφωνα μέ τόν αἰτιοκρατικό νόμο τῆς Ἱστορίας. Οἱ λίγοι, ὁ Κυπριακός Ἑλληνισμός, ἦταν ἀξία, οἱ πολλοί - οἱ ἀποικιοκράτες - ἦταν ἀπλό ἄθροισμα μονάδων. Οἱ λίγοι ἀνυψώθηκαν σέ ἀξία, γιατί τούς ἔνωσε δυναμικά τό ἰδανικό τῆς ἐλευθερίας. Οἱ

πολλοί ἦσαν οἱ ἴδιοι δοῦλοι, ἀφοῦ δουλείαν ὑπηρετοῦσαν. Ἡ πεῖρα εἶχε διδάξει τόν Κυπριακό Ἑλληνισμό πώς στή διεθνῇ σκηνῇ κανεῖς δέν χαρίζει. Παίρνεις ὅταν ἔχεις δύναμη, ἢ ὅταν μπορεῖς νά προκαλέσεις ὑπολογίσιμη ζημιά στόν ἐχθρό.

Τότε εἶχαν ἐξεγερθεῖ ἄλλοι λαοί, ἐντελῶς ἄγνωστοι στόν πολιτισμό καί στήν Ἱστορία, ἀπαιτώντας τήν ἐλευθερία τους. Θά μπορούσαν οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου νά σιωπήσουν; Νά ζήσουν σέ μιὰ ζωώδη εὐημερία; Ὅποιος δέχεται τό ὄνειδος πού ὑφίσταται, χωρίς νά νιώθει ἔντονα τήν ἀνάγκη νά τό ἀποπλύνει, μένει γιά πάντα στήν ἐθνική καταισχύνῃ, ἀνήμερος νά πραγματώσει τά ἀνώτερα ἰδανικά, γιά τά ὁποῖα εἶναι πλασμένη ἡ ἀνθρώπινη φύση. Τέτοιοι δέν ἦσαν οἱ Ἕλληνες.

Παράδοση αἰώνων δείχνει πώς γιά τούς Ἕλληνες ἡ Ἐλευθερία εἶναι ἡ ὑψιστή ἀξία, χωρίς τήν ὁποία δέν νοεῖται ζωή. Γι' αὐτό καί τό τίμημα γιά τήν κατάκτηση καί τή διατήρησή της εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή. Ἡ ζεῖς ἐλεύθερος, ἢ δέν εἶσαι ἄνθρωπος. Ἐλεύθερος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος, πού κρατᾷ μέσα του τή φλόγα τῆς ἐλευθερίας καί τήν ἐπιδιώκει ἀκατάπαυστα, ἔστω κι ἂν εἶναι ἀλυσοδεμένος. Γι' αὐτό κι ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ, ὁ ἀγώνας τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, δέν ἦταν ἀγώνας γιά καλυτέρευση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, ἢ τήν αὔξηση τοῦ κατά κεφαλὴν εἰσοδήματος. Δέν ἦταν ἐξέγερση γιά ἀπόκτηση πολιτικῶν δικαιωμάτων καί ἐξασφάλιση κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Τό ζητούμενο ἦταν ἡ ἐθνική ἐλευθερία πού ἀποτελοῦσε τό κύριο φυλετικό γνώρισμα τοῦ ἔθνους καί τή σπονδυλική στήλη τῆς ἱστορικῆς του ζωῆς.

Καί ἀφοῦ τέτοια ἦταν ἡ ἐπιδίωξη τοῦ ἐπικοῦ ἐκείνου ἀγῶνα, ποῖό ἦταν τό ὑπόβαθρο, στό ὁποῖο στηρίκτηκε καί ποιές οἱ δυνάμεις πού τόν οἰστρολάτησαν;

Ἀπό τότε πού ἡ Χριστιανική Θρησκεία ἔγινε ἡ μόνη θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἐκτόπισε τήν πολυθεΐα τοῦ Ὀλύμπου καί ἀφοῦ προσέλαβε πάμπολλα στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως τή γλῶσσα, τούς φιλοσοφικούς ὅρους, τό δημοκρατικό πολί-

τευμα στήν ἐκκλησιαστική διοίκηση, τήν ἐξεικόνιση τοῦ Θεοῦ καί ἄλλα, ἐδημιουργήθη νέος χαρακτήρας τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος δέν νοεῖται χωρίς τόν Χριστιανισμό, οὔτε καί μακριά ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ὁ Χριστιανισμός ἐδοθήθη τά μέγιστα ἀπό τόν Ἑλληνισμό, ὡς πρὸς τό ἐξωτερικό ἀσφαλῶς περίβλημά του καί τή δυνατότητα ἔκφρασης καί διάδοσής του. Μά κι ὁ Ἑλληνισμός ὠφελήθη τό ἴδιο, ἂν ὄχι περισσότερο, ἀπό αὐτή τή σύζευξη. Φτάνει νά θυμηθοῦμε, ὅτι ὅλη ἡ πνευματική παραγωγή τῶν Ἑλλήνων σταματᾷ τόν 3ον π.Χ. αἰῶνα. Γιά τρεῖς καί πλέον αἰῶνες δέν ἔχουμε οὔτε κἄν ὑπομνημάτιση τῶν παλαιότερων ἔργων, φιλοσοφικῶν, ἢ ἄλλων. Ἔρχεται ὁ Χριστιανισμός, ὅμως, καί μέ τό νέο πνεῦμα καί τίς νέες ἔννοιες πού φέρει στόν κόσμο δίνει νέαν ὥθηση στά Ἑλληνικά γράμματα. Ἡ Κ.Δ. ἐγράφη, ἀλλά καί ἐρμηνεύθη καί ἀνελύθη ἀπό τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας στήν Ἑλληνική. Γι' αὐτό κι οἱ Ἕλληνες ἐταύτισαν τήν Ὁρθόδοξη πίστη καί τήν Ἑλληνική ἐθνική συνείδηση. Ἡ ταύτιση αὐτή ἀπετέλεσε τή νέα πνευματική δύναμη, τήν ὁποία τό «Ἑλληνικόν» ἀντέταξε στήν πίεση τῶν οἰωνοῦν κατακτητῶν. Ἡ Ἐκκλησία κατέστη, ἔτσι, ἡ προστάτις τοῦ Ἔθνους σέ κάθε στιγμή. Καί τό ἔθνος ἐσώθη πάντοτε δι' αὐτῆς. Στρέφοντας σήμερα τό βλέμμα μας πρὸς τά πίσω διαπιστώνουμε ὅτι ἡ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Ἱστορία τοῦ Ἔθνους μας. Οἱ τύχες της εἶναι καί τύχες του, οἱ θυσίες της εἶναι καί θυσίες του, ἡ χαρά της πάντοτε χαρά του.

Ἀναφερόμενος στήν προσφορά τῆς Ἐκκλησίας στόν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ, θά ἐπικεντρωθῶ σέ τρεῖς ἐπὶ μέρους πτυχές της:

α) Στά ἰδανικά τοῦ ἀγῶνα καί στίς ἀξίες, στίς ὁποῖες στηρίχτηκε καί πού ἦταν ἔντονα θρησκευτικές καί μάλιστα χριστιανικές,

β) Στή βίωση τῶν Χριστιανικῶν ἀρχῶν καί ἀληθειῶν ἀπό τοὺς μαχητές τῆς Ἐλευθερίας καί στή στρατολόγησή τους μέσα ἀπὸ τήν Ἐκκλησία, καί

γ) Στο γεγονός ότι όλα τα εκκλησιαστικά Ίδρύματα, ή Ἀρχιεπισκοπή, οἱ Μητροπόλεις καί οἱ Μονές εἶχαν γίνει προπύργια τοῦ ἀγῶνα καί στό ότι ὅλοι, σχεδόν, οἱ κληρικοί κάθε βαθμοῦ εἶχαν διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο σ' αὐτόν.

α) Στή δισχιλιόχρονη ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ἔννοια τῆς πατρίδος ὅχι μόνον ἀναγνωρίζεται, ἀλλά καί εὐλογεῖται καί καθαγιαίνεται ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ἦδη στήν Π.Δ. εἶναι γνωστός ὁ θρῆνος τῶν Ἑβραίων πού βρίσκονται στήν αἰχμαλωσία γιά τήν Ἱερουσαλήμ, καθώς καί οἱ ὅρκοι ἀφοσίωσης πρός αὐτήν: «Ἐάν ἐπιλάβωμαι σου Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖς ἡ δεξιὰ μου· κολληθεῖς ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐάν μή σου μνησθῶ» (Ψαλμ. 136ος). Κι ὁ προφήτης Ἱερεμίας θρηνεῖ γι' αὐτούς πού αἰχμαλωτίζονται καί δέν θά ξαναδοῦν τήν πατρίδα τους: «Κλαύσατε κλαυθμῷ τόν ἐκπορευόμενον, ὅτι οὐκ ἐπιστρέψει ἔτι, οὐδέ ὄψεται τήν γῆν τῆς πατρίδος αὐτοῦ» (Ἱερ. 22, 10).

Στήν Κ.Δ. ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἄνθρωπος, δέν ἀπαρνεῖται τήν ἀγάπη πρός τήν πατρίδα του. Ἔτσι «ἐκλαυσεν ἐπὶ τήν Ἱερουσαλήμ», προβλέποντας τήν καταστροφή της. Ὁ Ἀπ. Παῦλος, μιλώντας στόν Ἀρειο Πάγο, διδάσκει, ὅτι ἡ ὑπαρξη ἐθνῶν καί ἐπίγειων πατρίδων ἀνάγεται στόν Θεόν: «Ἐποίησεν, (ὁ Θεός), ἐξ ἑνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τό πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροῦς καί τάς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν» (Πρ. 17, 26).

Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει: «Οὐδέν πατρίδος γλυκύτερον», ὁ δέ Μέγας Ἀθανάσιος θεωρεῖ, ὅτι τό «ἐν τοῖς ὑπέρ πατρίδος πολέμοις ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους καί ἔννομον καί ἐπαίνου ἄξιον». Εἶναι γι' αὐτό τό λόγο καί μέ βάση αὐτή τή διδασκαλία πού ἡ Ἐκκλησία ἐπαινεῖ τόν ὑγιή πατριωτισμό καί εὐχεται, ὅπως ὁ Θεός εὐλογεῖ τοὺς ἄρχοντας, «νίκας χορηγῶν αὐτοῖς κατά τῶν πολεμίων» καί ὅπως διαφυλάσσει τάς χριστιανικάς πόλεις «ἐκ βαρβαρικῆς ἀλώσεως» καί «ἐκ παντοίων κινδύνων». Στή Θεία Λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου προσευχόμαστε, ὅπως ὁ Θεός «ἐπι-

σκιάζει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν (τῶν πιστῶν βασιλέων ἢ ἀρχόντων) ἐν ἡμέρᾳ πολέμου... καὶ ὑποτάσσει αὐτοῖς πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα».

Τό ὅτι εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν θά καταργηθεῖ ἡ ἔννοια τῆς πατρίδος, δέν συνεπάγεται κατάργηση αὐτῆς τῆς ιδέας ἀπὸ τώρα. Στὴν ἄλλη ζωὴ δέν θά ὑπάρχει οὔτε οἰκογένεια, χωρίς νά σημαίνει, ὅτι ἀπὸ τώρα θά πρέπει νά καταργήσουμε τόν θεσμόν αὐτόν.

«Νά ζεῖς χωρίς πατρίδα δέν μπορεῖς. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀγάπη στὸν Θεό, εἶναι ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος», γράφει κι ὁ μέγας ποιητής μας Κωστής Παλαμᾶς.

Ἡ ἐπίγεια πατρίδα γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες Ὁρθόδοξους Χριστιανούς εἶναι συντονισμένη στό πνεῦμα τῆς οὐράνιας πατρίδας. Οἱ δρόμοι της εἶναι ἀποστολοβάδιστοι. Τό χῶμά της εἶναι ποτισμένο μέ τό αἷμα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως καὶ ἀγιασμένο ἀπὸ τοὺς τάφους πού δέκτηκαν τὰ τίμια λείψανά τους. Τά βουνά καὶ οἱ κάμποι της εἶναι στολισμένοι μέ μοναστήρια καὶ ἐκκλησίες, τὰ σκηνώματα τῆς πίστεως μας. Ἡ Ἱστορία της εἶναι γραμμένη μέ τὰ διδάγματα καὶ τίς θυσίες τῶν ἀγίων. Ἐτσι ἡ ἐπίγεια πατρίδα ἄγει τόν ἄνθρωπο πρὸς τὰ ἄνω, συντελεῖ στή δημιουργία μιᾶς κοινωνίας, τῆς ὁποίας οἱ πολῖτες γίνονται οὐρανοπολίτες.

Ἐντονα διαποτισμένη μέ θρησκευτικό χαρακτήρα, λοιπόν, ἡ ἔννοια τῆς πατρίδος. Κι ἦταν φυσικό νᾶ ᾖ ἐντονο τό θρησκευτικό στοιχεῖο στὸν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ.

Κύριο σύνθημα τοῦ ἀγῶνα ἐκείνου ἦταν τό «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος» ὃχι μόνον τό «ὑπὲρ πατρίδος». Ἡ ἐπὶ κληση τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βοήθειάς του ἦταν αὐτονόητη. Ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ προκήρυξη τοῦ Διγενῆ ξεκινᾷ μέ τὴ φράση: «Μέ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ πίστιν εἰς τόν τίμιον ἀγῶνά μας». Ὁ ὅρκος γιὰ τὴ μύηση στὴν ὀργάνωση γινόταν «εἰς τό ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος». Ἡ «Θεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης», πού διατρανώθηκε ξεκάθαρα μέ τὴ διακήρυξη τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1827, ἐξάλλου, ἦταν καὶ εἶναι καθοδηγη-

τικός φάρος όλων τών μετέπειτα αγώνων του Έλληνισμού. «Κάλιον νά μήν ὑπάρχει Ἕλληνας στόν κόσμον παρά νά ἀτιμάζει τό κατ' εἰκόνα Θεοῦ καί ὁμοίωσιν, ὑπάρχων ἀνδράποδον τοῦ ἀναισθήτου Τούρκου, ἐνῶ ἐπλάσθη ἀπό τόν Θεόν ἐλεύθερος», ἔλεγε ἐκείνη ἡ διακήρυξη, πού συνδέει, ἔτσι, τό ἀγαθόν τῆς ἐλευθερίας μέ τήν Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐλευθερία εἶναι γνώρισμα τοῦ Θεοῦ, πού δωρήθηκε καί στόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα» αὐτοῦ. Ἀπεμπόλησή της ὁδηγεῖ στήν ἀπάρνηση τῆς ιδιότητος τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ εἶχε ἔντονο τόν θρησκευτικό χαρακτήρα ὅχι μόνο ἀπό τή σύνδεση αὐτή. Ἡ μετουσίωση τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος τῆς θυσίας καί τῆς ἐγκαρτέρησης σέ πράξη, ἦταν ἄλλο χαρακτηριστικό γνώρισμά του. Τό νά ὑποφέρουν τό θεωροῦσαν πολύ φυσικό οἱ ἀγωνιστές. Ἔτσι εἶναι οἱ ἄνθρωποι πού δημιουργοῦν Ἱστορία. Ἀντικρύζουν θαρραλέα τό μέλλον, ὅπως καί οἱ μάρτυρες τῆς θρησκείας. Πολλές φορές οἱ πρόγονοί μας ταύτισαν τήν ἱστορική τους πορεία μέ τή μαρτυρική ἐπίγεια ζωή τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτό καί πάντα πίστευαν πώς πίσω ἀπό τή σταύρωση ὑπάρχει καί γιά τήν πατρίδα ἡ ἀνάσταση.

Ἡ σύνθεση τῶν ἐννοιῶν «Θεός» καί «Ἐκκλησία» μέ τίς ἐννοιες «ἀγώνας» καί «ἐλευθερία» εἶναι ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἔπους τῆς ΕΟΚΑ. Ἀπόδειξη καί ἡ πηγαία εὐσέβεια τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Στή διάρκεια τοῦ ἀγῶνα ὅλα τά καφενεῖα καί τά καταστήματα ἦσαν κλειστά ὅλες τίς Κυριακές καί τίς μεγάλες γιορτές μέχρι τίς 10 τό πρωί γιά νά μποροῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπερίσπαστα νά πηγαίνουν στήν Ἐκκλησία. Θυμᾶμαι ἔντονα, παρά τό μικρόν, τότε, τῆς ἡλικίας μου, τίς παρακλήσεις καί τίς γονυκλισίες πού γίνονταν κάθε Κυριακή σ' ὅλους τούς ναούς τῆς Κύπρου γιά ἐκζήτηση τῆς Θείας βοηθείας πρὸς εὐόδωση τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα, καθὼς καί γιά ἀπελευθέρωση τῶν ἐξορίστων στίς Σεϋχέλλες. Κι, ἀκόμα, τήν κατάληξη στήν Ἐκκλησία τῶν παρελάσεων πού γίνονταν ὅσες φορές εἶχαμε κάποιο νεκρό

τοῦ ἀγῶνα, ὅπου γινόταν καί τρισάγιο ὑπέρ τῆς ψυχῆς του.

Ἡ ἐλευθερία, λοιπόν, ἐλληνική ἀρετή, πῆρε στὸν Χριστιανισμό τὴν ὑψηλότερή της ἔννοια. Συνδέθηκε μέ τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἰσότητα ὅλων τῶν ἀνθρώπων, μέ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Γι' αὐτό καί λατρεύτηκε ἀπὸ τοὺς ῥέλληνες ὡς ἰσόθεη.

β) Ὶχοντας αὐτό τό ὑπόβαθρο, ὁ δαυλός τῆς 1ης Ἀπριλίου ἄναψε ἀπὸ τὴν ἀκοίμητη κανδήλα τῆς πίστεως, τὴν ὁποία συντηροῦσε ἄσβεστη ἀνά τοὺς αἰῶνες ἡ Ἐκκλησία. Οἱ ἥρωες τοῦ '55 εἶναι πρωτίστως ἥρωες τῆς πατρίδος. Γι' αὐτὴν θυσιάστηκαν καί χάριν αὐτῆς κατεφρόνησαν τῶν γήϊνων ἀπολαύσεων. Εἶναι, ὅμως, συνάμα καί μάρτυρες τῆς πίστεως καί τῆς Ἐκκλησίας, μέ τὰ νάματα τῆς ὁποίας ἐγαλουχήθησαν καί ἀπὸ τὴν ὁποίαν προῆλθαν. Πρωτοπόροι στοὺς ὑπέρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Κυπρίων στὰ ὀκτακόσια χρόνια τῆς δουλείας ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ κληρικοί. Ὶγιναν, πολλάκις, τὰ ἐξιλαστήρια θύματα γιὰ νὰ γλυτώσει τό ποίμνιο ἀπὸ τὸν ἐξανδραποδισμό, τὴν ἐξορία, τό θάνατο. Ὁ Μ. Βασίλειος γράφει, πῶς ὁ ἰδεώδης ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ εἶναι κοντά στ' ἄλλα καί «῔ρεισμα πατρίδος».

Στὸν ὑπόδουλο Κυπριακό Ἐλληνισμό δέν ὑπῆρχε ἄλλος ὀργανωμένος θεσμός ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Κι ὅταν, μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο συνειδητοποιήθηκε ἀπὸ ὅλους, ὅτι χωρὶς ἔνοπλο ἀγῶνα οὐδέποτε ἡ Κύπρος θὰ ἀποκτοῦσε τὴν ἐλευθερία της, εἶναι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία πού ἄρχισαν οἱ προετοιμασίες. Μετὰ τό Δημοψήφισμα τοῦ 1950, τὴν ἐπέτειο τοῦ ὁποίου γιορτάσαμε προχθές 15 Ἰανουαρίου, σημαντικότερο ρόλο στὴν προετοιμασία τοῦ ἀγῶνα διεδραμάτισε ἡ ἵδρυση τῶν ΟΧΕΝ (Ὁρθόδοξος Χριστιανική Ὶνωσις Νέων ἢ Νεανίδων). Ἡ ΟΧΕΝ πρωτοπαρουσιάστηκε τό 1946 (μόνο στή Λεμεσό ὑπῆρχε πρὶν τό 1946 μέ ἐμπνευστὴ τὸν Παπα - Σολομῶντα Παναγίδη). Τό 1947 πῆρε τὴ μορφὴ κανονικῆς ὀργάνωσης καί ἀπὸ τό 1948 ἄρχισε νὰ ἀπλώνεται σ' ὅλη τὴν Κύπρο. Ὶπὸ τὴν εὐθύνη ἐμπνευσμένων κληρικῶν, πού ἦταν ταυτόχρονα καί φλογεροί πατριῶτες, οἱ ΟΧΕΝ ῔γιναν τό ἐκκο-

λαπτήριον τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ΕΟΚΑ. Οἱ χριστιανικές ἀρχές πού ὑπηρετοῦσε ἡ ΟΧΕΝ συνδυάζονταν ἄριστα, ὅπως εἶδαμε, μέ τή φιλοπατρία καί τήν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας. Γι' αὐτό καί κληρικοί, ὅπως ὁ π. Φώτιος Καλογήρου, ἐφημέριος τῆς Φανερωμένης, πού βρίσκεται ἐν ζωῇ καί σήμερα, ἀλλά καί οἱ μακαριστοί πλέον π. Σταῦρος Παπαγαθαγγέλου, ἐφημέριος ἐπίσης στόν ἴδιο ναό, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κωνσταντῖνος Λευκωσιάτης, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀνάργυρος Σταματοπούλος καί ἄλλοι πολλοί, δέν δυσκολεύτηκαν νά ἐνσταλάξουν στίς καρδιές τῶν νέων τόν πόθο γιά ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος. "Ολοι οἱ πρῶτοι ἀγωνιστές, ἀλλά καί οἱ περισσότεροι ἀπό ἐκείνους πού στελέχωσαν κατόπιν τά δημιουργούμενα κενά τῆς ΕΟΚΑ, στρατολογοῦνταν ἀπό τήν ΟΧΕΝ. Ἡ ΟΧΕΝ περιλάμβανε τά κατηχητικά, τά στελέχη ἢ ὁμαδάρχες τῶν κατηχητικῶν, τίς χριστιανικές κατασκηνώσεις καί ἕνα εὐρύτερο φιλανθρωπικό καί κοινωνικό δίκτυο τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι ὅλοι, σχεδόν, οἱ μαχητές τῆς ΕΟΚΑ πέρασαν ἀπό τήν ΟΧΕΝ εἴτε ὡς μέλη τῶν κατηχητικῶν σχολείων, εἴτε ὡς κατηχητές, ἢ ὁμαδάρχες χριστιανικῶν συγκεντρώσεων παιδιῶν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων μας. Ἐνδεικτικά μόνον ἀναφέρω τόν Μάκη Γιωργάλλα, τόν Ἰάκωβο Πατάτσο, τόν ἅγιο τοῦ ἀπελευρωτικοῦ μας ἀγῶνα, ὅπως λέγεται, τό Μᾶρκο Δράκο, τόν Στυλιανόν Λένα, πού εἶχε γίνει μέλος ἀπό τό 1947 καί πού εἶχε ἀναπτύξει ἔντονη ἀντιστασιακή δράση, κι εἶχε ἀντιταχθεῖ στούς Χιλιαστές, τόν Τουμάζο Τουμάζου πού εἶχε ἰδρύσει τήν ΟΧΕΝ στήν Ἀθῆναι, τόν Χρίστο Σαμάρα, τόν ἥρωα τοῦ ἀχυρῶνα κ.ἄ.

Ὑπό τήν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας λειτουργοῦσε καί ἡ ΠΕΟΝ (Παγκύπρια Ἐθνική Ὁργάνωση Νέων), πού ἰδρύθηκε ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο τόν Γ', ἀμέσως μετά τήν ἀνάρρησή του στόν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο, καί ἀπό τήν ὁποῖαν προῆλθαν ἄλλα σημαντικά στελέχη τῆς ΕΟΚΑ, ὅπως ὁ Ἀνδρέας Κάρυος, καί ὁ ἄλλος ἥρωας τοῦ ἀχυρῶνα, ὁ Ἡλίας Παπακυριακοῦ, ὁ Ἀρτέμιος Φραντζέσκου κλπ.

Μεγάλη συνεισφορά της Ἐκκλησίας στόν ἀγῶνα συνιστοῦσε καί ἡ στήριξη καί ἐνδυνάμωση τοῦ ἡθικοῦ τῶν ἀγωνιστῶν. Πρός τοῦτο εἶχε ἰδρυθεῖ «Ἑπηρεσία Πνευματικοῦ Ἀνεφοδιασμοῦ» μέ ὑπεύθυνο τόν Ἀρχιμ. Κωνσταντῖνο Λευκωσιάτη. Αὐτή προμήθευε, σὺν τοῖς ἄλλοις, θρησκευτικοῦ καί ἐθνικοῦ περιεχομένου βιβλία στούς ἀντάρτες καί στούς κρατουμένους, ἐξυψώνοντας τό ἡθικό τους καί προστατεύοντάς τους ἀπό τήν ἀνία καί τήν πλῆξη. Μά καί ἀπό τίς ἐπιστολές τῶν ἀγωνιστῶν, τῶν κρατουμένων καί ἰδιαίτερα τῶν μελλοθανάτων φαίνεται ἡ εὐεργετική ἐπίδραση πού ἐξασκοῦσε σ' αὐτούς ἡ Ἐκκλησία. Ὡς οὕτως ὁ Ἰάκωβος Πατάτσος γράφοντας στή μητέρα του τήν προτεραιότητα τοῦ θανάτου του λέγει ἀνάμεσα σ' ἄλλα: «Μή κλαίεις γιά ν' ἀκούσεις τήν ἀγγελική φωνή μου, πού ψάλλει Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ. Ψάλλε καί σύ μαζί μου. Ψάλλε, προσεύχου, δόξαζε τόν Θεό σ' ὅλη σου τήν ζωήν...».

Κι ὁ Ἀνδρέας Παναγίδης, γράφοντας στά πεθερικά του ἀπό τά «προπύλαια τοῦ θανάτου», ὅπως σημειώνει, λέει καί τά ἑξῆς: «...Ἄς εὐχαριστήσουμε ὅλοι τόν Θεό καί ἅς γίνει τό θέλημά του. Ὡς οὕτως ὁ Θεός μέ ἀγάπησε ἀπό τώρα καί θέλει νά μέ πάρει κοντά του. Ἀργά ἢ γρήγορα θά δώσουμε τήν ψυχή μας στόν Θεό, γιατί ὄχι τώρα;... Ὁ Χριστός εἶναι πάντα συντροφιά στά κελλιά μας. Ὁ Χριστός μᾶς γεμίζει τήν καρδιά μέ ἀληθινή χαρά...». Καί μόνον αὐτό τό ἐνθουσιαστικό στοιχεῖο πού πρόσφερε στούς ἀγωνιστές θᾶ ἔταν ἀρκετό γιά νά ἐκτιμηθεῖ ἡ μεγάλη προσφορά τῆς Ἐκκλησίας στόν ἀγῶνα.

γ) Πέραν, ὅμως, ἀπό τή στρατολόγηση τῶν ἀγωνιστῶν, πέραν ἀπό τήν ἐμψύχωση καί τήν ἡθική στήριξή τους, ἀλλά καί πέραν ἀπό τήν καθοδήγηση ὁλόκληρου τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ἡ ἐμπλοκή τῆς Ἐκκλησίας στόν τιτάνιο ἐκεῖνο ἀγῶνα ἦταν καί πρακτική καί ἄμεση. Οἱ ὑπηρεσίες της ὑπῆρξαν κυρίως ὑπηρεσίες πράξεων, πολλῶν καί ποικίλων, χωρίς τέλος πράξεων. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Διγενής στό «Χρονικόν» τοῦ ἀγῶνος τῆς ΕΟΚΑ: «Ὡπως

εἰς ὅλους τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ εἰς τὸν Κυπριακόν, ἡ Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἐστάθη εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς της καὶ ἐβοήθησε, κατὰ τρόπον ἀντάξιον πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸν σκληρόν τετραετῆ ἀγῶνα. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Κυπριακοῦ κλήρου εἰς αὐτόν ὑπῆρξε καθολικὴ καὶ ἀνεπιφύλακτος, κατ' αὐτόν δέ ἐδοξάσθη ἅπαξ ἔτι τὸ τιμημένο ράσον. Ἡ συμβολὴ τῶν κληρικῶν δέν περιορίσθη μόνον εἰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, ἀλλὰ πλεῖστοι τούτων συμμετέσχον ἐνεργῶς εἰς τὸν ἀγῶνα, λαμβάνοντες μέρος εἰς ἐνέδρας καὶ ἐνόπλους συγκρούσεις μετὰ τοῦ ἀντιπάλου...».

Τῇ σημασίᾳ τῆς ἐνεργοῦ ἀνάμιξης τοῦ Κλήρου τονίζει καὶ ἡ ἀντίδραση τοῦ ἐχθροῦ: Προσπάθησε ἀμέσως νὰ ἐξοντώσει τοὺς ἐπὶ κεφαλῇ. Ἡ σύλληψη καὶ ἡ ἐξορία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Κυρηνείας Κυπριανοῦ, καθὼς καὶ τοῦ Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, οἱ περιορισμοὶ πού ἐπέβαλλαν συχνὰ στὸν τότε Ἐθναρχεῦοντα Μητροπολίτη Κιτίου Ἀνθίμο καὶ τὸν Χωρεπίσκοπο Σαλαμίνος Γεννάδιο, καθὼς καὶ ἡ σύλληψη ἄλλων σημαινόντων κληρικῶν, σ' αὐτὸ ἀποσκοποῦσε: Στὴ διάλυση τοῦ ἀγῶνα. Ἦταν ἐφαρμογὴ τοῦ «κτυπήστε τὴν κεφαλὴ γιὰ νὰ παραλύσει τὸ σῶμα».

Τὰ Μοναστήρια, ἀπὸ τὴν ἄλλη, εἶχαν καταστεῖ τὰ καταφύγια τῶν ἀνταρτῶν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς εἶχαν γίνοι οἱ ἀγγελιαφόροι, τροφодότες, φρουροί, ὁδηγοὶ τῶν ὀρεινῶν ὁμάδων. Ἀναφέρω, καὶ πάλιν ἐνδεικτικὰ, τὴν Ἱερά Μονὴ Μαχαιρᾶ καὶ τίς ὑπηρεσίες πού προσέφερε σὲ πολλοὺς ἀγωνιστές, ἰδιαίτερα ὅμως στὸν Γρηγόρη Αὐξεντίου, ὁ ὁποῖος μέ τῇ μοναδικῇ θυσίᾳ του ἀνταπέδωσε στὸ μυριοπλάσιο τίς ὑπηρεσίες τῆς Μονῆς. Τὴν κατέστησε παγκόσμιον προσκύνημα. Τὸ ὄνομά του μετέφερε τὴν αἵγλη τῆς Μονῆς στὰ πέρατα τοῦ κόσμου.

Μά καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Κύκκου δέν ὑστέρησε σὲ προσφορά στὸν ἀγῶνα. Πέραν ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ στήριξη τοῦ ἀγῶνα (ὡς γνωστόν τὸ οἰκονομικὸ βάρος τοῦ ἀγῶνα, τὴν ἀγορὰ ὀπλισμοῦ, ἀλλὰ

καί τή βοήθεια πρὸς τὰ θύματα καί τὰ ἐξαρτώμενα τῶν νεκρῶν τοῦ ἀγῶνα ἀνέλαβαν κατὰ κύριο λόγο ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ καί ἡ Μονὴ Κύκκου, πού εἶχαν καί τή δυνατότητα), ἀνεκτίμητες ἦταν οἱ ὑπηρεσίες τῆς Μονῆς ὡς καταφυγίου τῶν ἀγωνιστῶν. Γράφει ὁ Διγενής: «...Αὕτη προσέφερεν εἰς ἐμέ προσωπικῶς καί τὰς ἐκεῖ ἀνταρτικές ομάδας, ἐπὶ μῆνας, τροφήν, καταφύγιον, τό δέ προσωπικόν της συνδέσμους καί πληροφοριοδότας...».

Ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου φιλοξένησε καί ἀπέκρυψε πολ-
λάκις τὸν Εὐαγόρα Παλληκαρίδη, τὴν ομάδα τοῦ Χρίστου Κέκλη καί ἄλλους ἀγωνιστὲς τῆς περιοχῆς Πάφου. Μὲ τοὺς δοκίμους της, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ σημερινός Ἀρχιεπίσκοπος, τροφο-
δοτοῦσε τὶς ομάδες τῶν ἀγωνιστῶν στὰ γύρω χωριά.

Κάνω μνεϊάν καί μιᾶς εἰδικῆς ἀναφορᾶς τοῦ Διγενῆ γιὰ τὴν Ἱερὰ Μονὴ Τροοδιτίσης: «Ὅταν ἐφθάσαμεν τὴν 13η/06/1956 παρὰ τὴν Μονὴν Τροοδιτίσης, κατάκοποι ἀπὸ συνεχῆ ἐξαήμε-
ρον ἀγῶνα διολισθήσεως, ἐστερημένοι τροφῆς, καί ἀπέστειλα εἰς τὸν Ἡγούμενον αὐτῆς τὸν Ἀντώνιον Γεωργιάδην, οὗτος τὸν ἐδέ-
χθη μὲ ἐνθουσιασμόν, καίτοι δέ ἔξωθεν τῆς Μονῆς διήρχοντο τὰ στρατιωτικά αὐτοκίνητα, μᾶς ἐφωδίασε μὲ τροφὰς καί ἱματισμόν, ὁ δέ μοναχός Συνέσιος ἀνέλαβε νὰ μεταβῇ πεζῇ διὰ τῶν ὁρέων, διότι διὰ τῶν ὁδῶν ἀπηγορεύετο ἡ κυκλοφορία, μέχρι τῆς Τριμί-
κλινης, ἵνα μὲ συνδέσῃ μὲ τὸ ἐν Λευκωσίᾳ Κέντρον τῆς Ὁργανώ-
σεως».

Μά καί οἱ ἄλλες Μονές, ὅλες οἱ Μητροπόλεις καί ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικά ἱδρύματα εἶχαν συμβάλει τὰ μέγιστα στὸν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ. Γράφει ὁ Ἰωάννης Κασίνης στό βιβλίο του «Ἀπομνη-
μονεύματα τοῦ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ», γιὰ τὴν Ἱερατικὴ Σχολή «Ἀπόστολος Βαρνάβας»: «Ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ ἦταν τὸ κέντρο τῆς ΕΟΚΑ. Ἐκεῖ ἔρχονταν πολλές φορές στελέχη καί ἀντάλλασαν σκέψεις μὲ τὸν διευθυντὴ της. Ἐκεῖ κατέφευγαν κυνηγημένοι ἀγωνιστὲς καί ἀπὸ ἐκεῖ στέλλονταν σὲ ἀσφαλεῖς τόπους...». Κι ἄλλοῦ γράφει: «Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀγῶνα μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ

1956, όλα τά φυλλάδια πού κλυκλοφοροῦσαν στήν Κύπρο τυπώ-
νονταν στήν Ἱερατική Σχολή... Ἡ Ἱερατική Σχολή δέν ἦταν μόνον
ὁ τόπος, ὅπου τυπώνονταν οἱ προκηρύξεις τῆς ΕΟΚΑ. Κοντά στή
Σχολή, καί ὕστερα ἀπό ὑποδείξεις τοῦ διευθυντῆ της Κωνσταντί-
νου Λευκωσιάτη, ἔγινε ἡ κεντρική ἀποθήκη τοῦ ὀπλισμοῦ τῆς
ΕΟΚΑ...».

Ἀξίζει τόν κόπο νά γίνει καί μιά φευγαλέα ἀναφορά σέ μερι-
κούς κληρικούς, πού συνέβαλαν ἀποφασιστικά στό ἔργο τῆς
ΕΟΚΑ καί πού γι' αὐτό τό λόγο διώχθηκαν καί ὑπέφεραν ἀπό
τόν Ὑγγλο κατακτητή. Ἐκτός ἀπό τούς στρατολόγους τῆς
ΕΟΚΑ πού ἀναφέραμε πιό πάνω, σημαντική ἦταν ἡ συμβολή κι
ἄλλων: Ὁ Κωνσταντῖνος Λευκωσιάτης εἶχε σημαίνουσα θέση
στήν ΕΟΚΑ. Ὁ Διγενής τοῦ εἶχε ἀναθέσει τήν ὀργάνωση τῆς
ὑπαίθρου. Ὁ Ἰ. Κασίνης, πού ὡς γραμματέας στήν Ἱερατική Σχο-
λή τόν γνώριζε πολύ καλά, γράφει γι' αὐτόν: «Ἦταν ἄνθρωπος
δραστήριος κι ἀεικίνητος. Βοηθήθηκε πολύ τότε ἀπό τούς παλι-
οὺς μαθητές του, πού πολλοί ἦταν ἤδη ἱερεῖς στά χωριά τους, ὅσο
καί ἀπό τούς μαθητές πού φοιτοῦσαν τότε στή Σχολή. Πολλοί
ἀρχηγοί τῶν ὁμάδων τῶν χωριῶν ἦταν ἱερεῖς. Ὁ Κ. Λευκωσιάτης
ὅλο τόν χρόνο του, ἐκτός ἀπό τόν διδακτικόν στή Σχολή, τόν διέ-
θετε γιά τήν Ὀργάνωση: μύηση νέων στελεχῶν, ἀπόκρυψη ὀπλι-
σμοῦ, ὀργάνωση συνδέσμων γιά τή μεταφορά ἀλληλογραφίας...».
Τόν Μάϊο τοῦ 1956 - Ἀρχιμανδρίτης τότε, γιατί λίγο πρίν τήν
ἐξορία τοῦ Μακαρίου χειροτονήθηκε ἀπό αὐτόν- ἀποφάσισε νά
διασπάσει τόν Ἀγγλικό κλοιό γύρω ἀπό τήν κεντρική Μονή Κύκ-
κου καί νά ἐπικοινωνήσει μέ τόν Ἀρχηγό, πρᾶγμα τό ὁποῖο καί
πέτυχε. Στίς 13/06/1956 συνελήφθη μαζί μέ πέντε μαθητές τῆς
Σχολῆς καί κλείστηκε στά κρατητήρια τῆς Κοκκινοτριμιθιάς.
Ἐκεῖ συνέχισε τή δράση του, ἐνισχύοντας, διδάσκοντας, ἐξομο-
λογώντας καί λειτουργώντας στούς συγκρατούμενους του.

Σημαντική ἦταν καί ἡ προσφορά τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς
Κύκκου Χρυσοστόμου. Γνώριζε τά πάντα, κατά τόν Κασίνη, καί

εἴτε ἀπό τό Μετόχι εἴτε ἀπό τήν Κεντρική Μονή συνεισέφερε τά μέγιστα στόν ἀγῶνα.

Ἀνεκτίμητες ἦταν καί οἱ ὑπηρεσίες τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Ἀνάργυρου Σταματόπουλου ἀπό τήν Ἀδελφότητα Θεολόγων «ΖΩΗ», πού ὡς ἱεροκήρυκας τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς ὀργωνε κυριολεκτικά ὁλόκληρη τήν Κύπρο, κήρυσσε, ἐξομολογοῦσε καί ἐτοίμαζε ἀγωνιστές. Ἀπελάθη ἀπό τήν Κύπρο τόν Ἰούλιο τοῦ 1955 ὡς «ἐπικίνδυνος ταραξίας καί ὑποκινητής τῆς νεολαίας τῆς Κύπρου εἰς βιαιοπραγίας», κατὰ τόν Ὑφυπουργό Ἀποικιῶν Χένρι Χόπκινσον. Εἶχαν προηγηθεῖ οἱ ἀπελάσεις λαϊκῶν θεολόγων ἐξ Ἑλλάδος, ἀνάμεσα στούς ὁποίους γνωστότερος ἦταν ὁ Λουκάς Κοκολιός.

Στίς πόλεις, ἀλλά καί στά χωριά, οἱ ἱερεῖς ἦσαν ὑπεύθυνοι καί γιά τή διεξαγωγή ἐράνων γιά παροχή βοήθειας στίς χῆρες καί στά ὀρφανά ὅσων ἔπεφταν στόν ἀγῶνα, ἀλλά καί στίς οἰκογένειες τῶν κρατουμένων καί τῶν ἀνταρτῶν. Στά σπίτια τῶν κληρικῶν κατέφευγαν πολλάκις καταζητούμενοι ἀγωνιστές. Ὁ στρατηγός Γρίβας - Διγενής ἀναφέρει ὀνομαστικῶς ἀρκετούς ἀπό αὐτούς.

Πολλοί κληρικοί συνελήφθησαν, κακοποιήθηκαν, ἐγκλείστηκαν στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Στήν Πάφο ὁ νεαρός τότε διάκονος καί σήμερα Ἡγούμενος Χρυσorroγιατίσσης Διονύσιος κακοποιήθηκε βάνανυσα ἀπό Ἀγγλους ἀστυνομικούς καί Τούρκους ἐπικουρικούς, χωρίς νά ἀποκαλύψει ὅ,τιδήποτε. Ἦταν ἐπιφορτισμένος μέ τήν μεταφορά τῆς ἀλληλογραφίας τῆς Ὁργάνωσης. Ὁ διατελέσας Ἀρχιμανδρίτης στήν Πάφο μ. Μάξιμος Κουρσουμπᾶς, καθῶς καί ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φώτιος Κωνσταντινίδης συνελήφθησαν γιά τή δράση τους καί ἐγκλείστηκαν στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Ὁ μ. Π''Σάββας Στυλιανοῦ ἀπό τήν Γιόλου, ὁ Π''Θεοφύλακτος ἀπό τήν Θελέτρα, ὁ Π''Σάββας ἀπό τόν Κάθηκα, ὁ Π''Δημήτρης ἀπό τή Φιλοῦσα, ὁ Κώστας καί μετέπειτα Π''Κώστας Λεωνίδα, ἀπό τή Χλώρακα, ὁ Π''Γεώργιος ἀπό τήν

Παναγιά κι άλλοι πολλοί είχαν συλληφθῇ καί ἐγκλειστῇ στά κρατητήρια γιά τήν ἐθνική δράση τους. Ἐντύπωση ἰδιαίτερη μοῦ εἶχε προξενήσει ὁ θάνατος τοῦ Π' Ἀθανασίου Κωνσταντίνου ἀπό τήν γειτονική πρός τή γενέτειρά μου, Τύμπου, πού συνέβη τήν ἡμέρα τῆς ἀπόλυσής του ἀπό τά κρατητήρια. Δέν ἄντεξε στά φρικτά καί παρατεταμένα βασανιστήρια κι ἐπειδή οἱ Ὑγγλοι δέν ἤθελαν νά πεθάνει στά κρατητήρια ὑπέγραψαν προηγουμένως τήν ἀπόλυσή του. Ἦταν, ὅμως, ἀργά...

Ἔτσι, λοιπόν, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου πού σέ καιρούς κατακλυσμῶν στάθηκε ἡ κιβωτός τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ μας, ἡ καταφυγή καί τό στήριγμα στούς κινδύνους, ἔγινε καί τό δόρυ καί ἡ ἐμπροσθοφυλακή καί ὁ καθοδηγητής στόν ἐθνικό ἀπελευθερωτικό μας ἀγῶνα. Κι ὄχι τυχαῖα ἤ ἀνεξήγητα. Τήν ἀποστολή τῆς Ἐκκλησίας μας τήν καθορίζει ἡ παράδοση. Μιά παράδοση εἰκοσι αἰώνων, πού μαρτυρεῖ, ὅτι αὐτή δέν ἡγεῖται μόνον πνευματικά τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, ἀλλά καί πρωταγωνιστεῖ, ταυτόχρονα, στούς ἀγῶνες τοῦ λαοῦ γιά τήν ἐλευθερία καί τήν ἐθνική του ἀποκατάσταση.

Τέσσερα χρόνια ἡρωϊκοῦ ἀγῶνα καί ἀντίστασης ὑπῆρξαν, ἴσως, τά λαμπρότερα τῆς ἱστορίας τῆς μαρτυρικής πατρίδας μας. Ἡ διψασμένη γιά ἐλευθερίαν Κυπριακή γῆ δέκτηκε ἄφθονο Κυπριακό αἷμα. Κι ἂν τά ἀποτελέσματα τοῦ ἐπικοῦ ἐκείνου ἀγῶνα δέν ἦταν τά ἀναμενόμενα, δέν φταίει οὔτε ὁ ἀγῶνας οὔτε ὁ λαός μας. Ἀμοιροί πολιτικῆς παιδείας, χωρίς τήν στήριξη τοῦ ἐθνικοῦ κέντρου καί ὑπό τήν πίεση τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, συρθήκαμε στά πλοκάμια τῆς Ἀγγλικῆς διπλωματίας καί στά νύχια τῆς Τουρκικῆς βουλιμίας. Εἶναι παγκόσμιο ἀξίωμα στήν Ἱστορία τῶν ἀγῶνων τῶν λαῶν πώς ἓνας ἀπελευθερωτικός ἀγῶνας δέν κινδυνεύει τόσο ἀπό τά κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου, ὅσο κινδυνεύει ὅταν ὁ ἀντίπαλος ἀρχίζει νά συζητᾷ. Οἱ τμηματικές παραχωρήσεις διασποῦν τό στρατόπεδο τῶν ἀγωνιστῶν ὑπέρ τοῦ δυνάστου. Ἔτσι, δυστυχῶς, συνέβη καί μ' ἐμᾶς. Δέν πρέπει, ὅμως, καί νά μηδενί-

ζουμε ούτε καί νά ὑποτιμοῦμε τά ἀποτελέσματα τοῦ ἀγῶνα. Ὁ ἀγώνας ἐκεῖνος τερμάτισε τήν ἀποικιοκρατία. Κι ἄφησε ἀνοικτή τήν προοπτική τῆς μελλοντικῆς βελτίωσης τῆς ἐλευθερίας πού ἐπιτεύχθηκε.

Δέν ἐπιδείξαμε, δυστυχῶς, τίς ἀρετές πού ἔπρεπε γιά περιφρούρηση καί ὀλοκλήρωση αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας. Ὁ Ἕλληνας ἐνῶ ξέρει νά γίνεται ὀλοκαύτωμα στόν πόλεμο γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς γῆς του, τήν περιφρούρηση, ἢ τήν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας του, δέν ξέρει, ἀκόμα, νά διαφυλάττει, σέ καιρούς εἰρήνης, ὅ,τι πέτυχε καί νά ὀλοκληρώνει τά ἐπιτεύγματά του. Ἐμφιλοχωρεῖ μέσα του ἡ διχόνοια καί καταστρέφει, πολλές φορές, ὅσα μέ τόσες θυσίες καί τόσους ἀγῶνες πέτυχε.

Ὁ ἀγώνας τῆς ΕΟΚΑ συνιστᾷ, ὥστόσο, γιά μᾶς τούς Ἕλληνες Κυπρίους ὅ,τι ὠραιότερα καί ὅ,τι ὑψηλότερο ἔχουμε ἐπιδείξει σέ ὅλη τή μακρά Ἱστορία μας. Σ' αὐτόν θά βροῦμε τά στέρεα βάρθρα καί τοῦ σημερινοῦ μας ἀγῶνα, πού μέ ἀγωνία ἀναζητοῦμε. Μέσα στίς τραγικές καί κρίσιμες γιά τό μέλλον τοῦ τόπου μας συνθήκες, προβάλλει γιά ὅλους μας ἐπιτακτικά τό χρέος νά ἀναβαπτισθοῦμε στό πνεῦμα τῆς θυσίας ἐκείνου τοῦ ἀγῶνα, νά ἀντλήσουμε πίστη καί δύναμη γιά τήν πάρα πέρα πορεία μας, γιά τή δικαίωση τοῦ ἀγῶνα μας. Ὅπως πιστεύουμε καί διακηρύσσουμε, ὅτι ἡ ἐλευθερία δέν δωρίζεται, ἀλλά κατακτᾶται, ἔτσι θά πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε, ὅτι τό μέλλον δέν προσφέρεται, ἀλλά διαγράφεται ἀπό τόν κάθε λαό. Κι ἐδῶ ἔγκειται ἡ εὐθύνη μας.

Ἀπό τόν Ὀνήσιλλο καί τόν Εὐαγόρα ὥς τόν ἅγιο Δημητριάδ καί τό Νεόφυτο τόν Ἐγκλειστο, καί μέχρι τή Μαρία τή Συγκλητική, τόν ἐθνομάρτυρα Κυπριανό καί τόν Νικόδημο Μυλωνά, τόν Αὐξεντίου καί τόν Μάτση, ἀναρίθμητοι εἶναι οἱ Ἕλληνες ἥρωες καί μάρτυρες, κληρικοί καί λαϊκοί πού, ὡς ἰσχυρότατοι κρίκοι, συγκροτοῦν καί συγκρατοῦν ἀδιάσπαστη τή χρυσή ἀλυσίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου. Ἡ ἀλυσίδα αὕτη ἄντεξε τρισήμισυ χι-

λιάδες χρόνια. Ὅφειλουμε νά μή παραμελήσουμε τήν ποιότητα τοῦ εὐγενοῦς μετάλλου της. Νά μή τό νοθεύσουμε μέ ξένες προσμίξεις πού ἀναγκαστικά θά προκαλέσουν σκούριασμα καί κόπωση σ' αὐτό. Ἀπό μᾶς σήμερα, τή σημερινή γενιά τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, πού ἀπέχει μόνο μία γενιά ἀπό τούς ἡμιθέους τοῦ ἔπους τοῦ '55, πολλοί ἀπό τούς ὁποίους ζοῦν καί μᾶς παρακολουθοῦν, ἀπό τή διάθεσή μας γιά ἀγῶνα, ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ στήν Κύπρο, ὅχι μόνον γιά ἄλλα τρισήμισυ χιλιάδες χρόνια, ἀλλά μέχρι τή συντέλεια τῶν αἰώνων.

Δεκατέσσερις αἰῶνες πρὶν τόν Χριστό, ἡ Κύπρος ἦταν ἐλληνική. Καί ἔκτοτε, ἀπό τά πανάρχαια χρόνια, ἀγωνίζεται νά κρατήσῃ τήν ἐλληνική της ψυχὴ μέσα στά ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν βαρβάρων πού ξέσπαζαν πότε ἀπό τά βάθη τῆς Ἀνατολῆς μέ τήν ἄγρια δίψα τοῦ φόνου καί τῆς ἀρπαγῆς καί πότε ἀπό τή Δύση, μέ τίς ἴδιες ἀφελληνιστικές διαθέσεις, πού κάποτε καλύπτονταν, εἴτε μέ τό δόλωμα τοῦ ἐμπορίου, εἴτε καί μέ τό ἐμβλημα τοῦ Σταυροῦ.

Ἀφότου ἡ Κύπρος δέκτηκε τόν Χριστιανισμό, πρωτοπόρος τῶν Κυπριακῶν ἀγῶνων ὑπῆρξε πάντοτε ἡ Κυπριακή Ἐκκλησία. Αὐτή ἔνωσε τούς Ἑλλήνες τῆς Κύπρου, μεταξύ τους μέ ἀρραγεῖς, ἀκατάλυτους δεσμούς. Κι εἶναι δόξα της ἀδιαφιλονίκητη ὅτι σ' ὅλους τούς δύσκολους καιρούς, στούς πολλούς καί ἀσέληνους αἰῶνες τῆς δουλείας, στάθηκε ἡ ἀληθινὴ κιβωτός τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς. Αὐτή συντήρησε μέχρι σήμερα τόν Κυπριακὸ Ἑλληνισμό καί τόν προστάτεψε ἀπὸ ὅλους τούς φοβεροὺς ἀνέμους πού τόν ἀπειλοῦσαν. Κρατώντας στούς ὤμους τόν σταυρό τοῦ ἐθνικοῦ μαρτυρίου καί προκινδυνεύοντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς δούλης πατρίδος, δέν δίστασε ἡ Κυπριακή Ἐκκλησία νά προσφέρει, ὡς θυσία, τά τέκνα της, κληρικούς καί λαϊκοὺς. Φορέας καί προαπιστής τῶν ἀξιῶν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς δημοκρατίας δέν μπορούσε νά συναινέσει μέ κανένα τρόπο καί κάτω ἀπὸ ὁποιοδήποτε συνθήκες στή δουλεία τῶν τέκνων της. Κι

ἂν ἡ ἀνάμειξή της στὸν ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ ἦταν ἄμεση καὶ καθοριστική, δέν μπορεῖ οὔτε καὶ σήμερα, παρὰ τὴν ὑπαρξὴ ὑπεύθυνης κυβέρνησης, ὀργανωμένων θεσμῶν καὶ δομημένου κράτους, στίς δύσκολες συνθῆκες κατοχῆς καὶ μπροστά στοῦ διαφαινόμενο δυσκολότερο μέλλον, νά σιγήσει. Μέχρις ὅτου τό ἐθνικό μας πρόβλημα βρεῖ δικαίωση καί, ἐπομένως, ὀριστική λύση, ἡ Ἐκκλησία δέν μπορεῖ ν' ἀπαρνηθεῖ τὴν Ἐθναρχική της ἀποστολή καὶ ιδιότητα. Καί μ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα θά συνεργάζεται καὶ θά βοηθεῖ, ἐνίοτε καὶ θά ἐλέγχει καὶ θά καυτηριάζει τὴν ἐκάστοτε νόμιμη κυβέρνηση μέ στόχο τὴν ἐξασφάλιση τῆς ἐπιβίωσης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαίωσης τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ καθημερινές ἐπισημάνσεις της ἔχουν στόχο νά κρατήσουν τό ἐθνικό αἰσθητήριο σέ ἐγρήγορη καὶ νά ἐπισημαίνουν τοὺς ἐλλοχεύοντες κινδύνους.

Καιρός, ὅμως, νά τελειώνω. Καταχράστηκα, ἤδη, τὸν χρόνο σας. Καί θὰ ἤθελα πρῶτα νά ὑποκλιθῶ στοὺς παρόντες ἀγωνιστές τοῦ ἔπους τοῦ '55 καὶ νά ἀποτίσω φόρο τιμῆς πρὸς τοὺς ἡρώϊκούς πεσόντας ἢ εἰρηνικῶς προαπελθόντας. Καί ὕστερα νά διαβεβαιώσω ὅλους, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, μακριὰ ἀπὸ σωβινισμούς καὶ ἡρωϊκές μωρίες, ἀλλὰ καὶ μακριὰ ἀπὸ ἀδικαιολόγητη δειλία καὶ ἡττοπάθεια, θά παραμείνει στίς ἐπάλξεις τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων μέχρι τὴν ἀποχώρηση τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν ἐποίκων, μέχρι τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδος μας καὶ τὴν ἐπικράτηση τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων γιὰ ὅλο τό γηγενῆ πληθυσμό της.

Τελειώνω μέ δυὸ σύντομες ἀναφορές δυὸ κορυφαίων πνευματικῶν ἀνθρώπων, πού γράφηκαν μὲν τό 1959, ὅταν ὁ ἀγῶνας τῆς ΕΟΚΑ βρισκόταν πρὸς τό τέλος του, ἔχουν, ὅμως, ἄμεση ἰσχὺ καὶ γιὰ τὰ τεκταινόμενα σήμερα.

Κακίζοντας τὴν ἀνεξήγητη ὑποχωρητικότητα καὶ τίς ἐκπτώσεις στά ἐθνικά θέματα τῶν τότε κυβερνώντων στήν Ἑλλάδα, πού διαπραγματεύονταν τίς συμφωνίες τῆς Ζυρίχης, ἡ Ρόζα

Ίμβριώτη διερωτᾷτο: «Πῶς λίγοι ἄνθρωποι πού βρέθηκαν στήν ἐξουσία γιά 3-4 χρόνια μποροῦν νά θάψουν τίς νόμιμες διεκδικήσεις ἑνός λαοῦ εἰς τό διηνεκές;» («Κυπριακοί Ἀντικατοπτρισμοί», σελ. 253). Ἰσχύει σέ ὑπερθετικό βαθμό καί σήμερα αὐτή ἡ ἐπισήμανση.

Κι ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας ἔγραφε τότε: «...Εἰς τήν ψυχὴν παντός Ἕλληνας, παντός ἐλευθέρου ἀνθρώπου, πλανᾶται τό πένθος. Ὑπάρχει τό πικρό αἶσθημα τῆς συνθηκολογήσεως εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πλέον σκληροὺς καί πλέον δραματικούς ἀγῶνας ἐλευθερίας...» («Κυπριακοί Ἀντικατοπτρισμοί», σελ. 233). Θά πρόσθετα, ὅτι ὑπάρχει, δυστυχῶς, τό αἶσθημα τοῦ ξεπουλήματος τῆς πατρίδος. Γι' αὐτό κι ἄς ἀφυπνιστοῦμε. Δέν εἴμαστε οὔτε στό παρά πέντε, οὔτε στό παρά ἓνα. Εἴμαστε στό μεταίχμιο τῆς Τουρκοποίησης τῆς πατρίδας μας. Τό χρέος εἶναι δικό μας.
